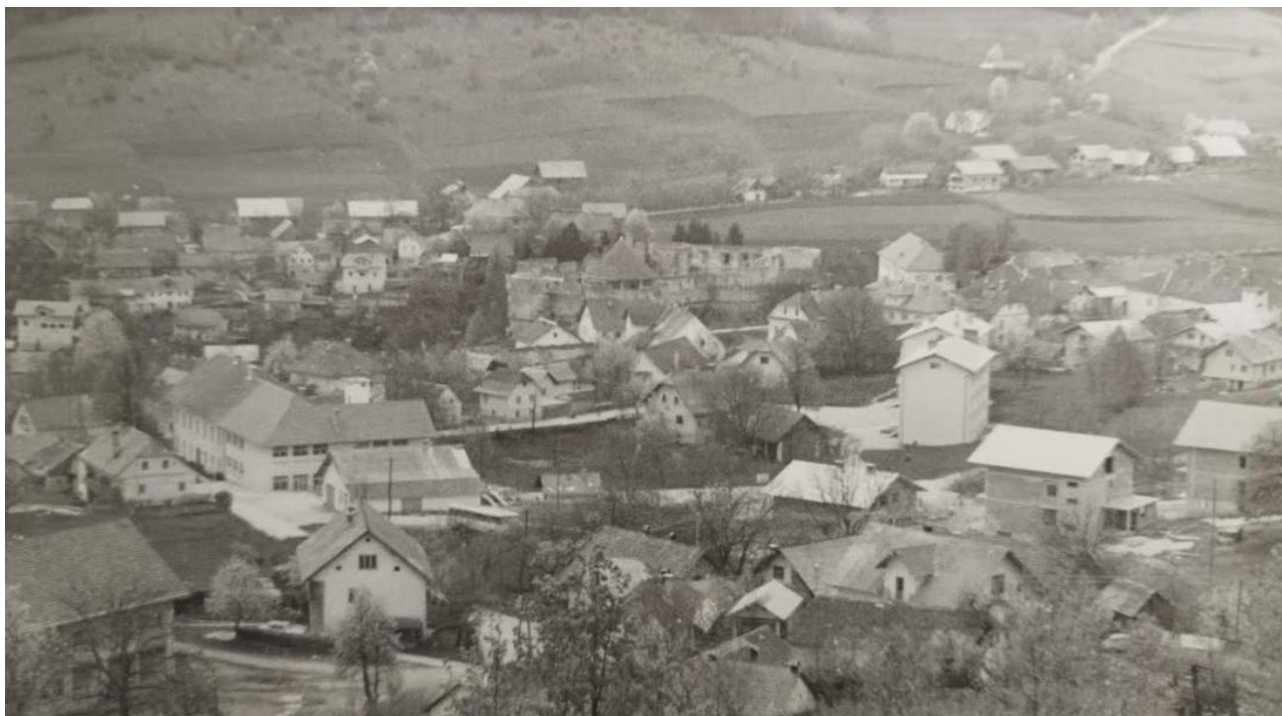


Žužemberk – pomembni dogodki NOB 1941–1945

Žužemberk 1944



Žužemberk, pogled s fare

Žužemberk je postal važno oskrbovalno središče. V začetku leta je bilo v kraju več obrtnih delavnic, ki so delale za partizansko vojsko in za civilno prebivalstvo. Ker je bilo pomanjkanje tobaka, so partizani 15. januarja tudi kadilcem civilistom delili cigare in tobak.



Usnjarna pod gradom

Usnjarna je redno obratovala pod upravo mestnega poveljstva; vodil jo je Kalčič iz Šmihela pri Novem mestu.



Kovaški delavnici sta bili pri Slavku Žlajpahu in v grajskem stolpu poleg grajske kašče.



Sirkova hiša

Za potrebe vojske in civilnega prebivalstva je v Glihovi hiši (po domače pri Sirku) na levem bregu Krke v Žužemberku delovala čevljarska delavnica. Na desnem bregu je pri Janezu Nahtigalu delovala druga čevljarska delavnica.



V pekarni poveljstva mesta pri Karlu Mrvarju so pekli trije peki.



V Košičkovi hiši na desnem bregu Krke je ordiniral zobozdravnik Vinko Hrovat.



Škindrova domačija – pod in hiša

V poslopih Škindrove domačije je bila kuhinja poveljstva mesta; na podu je bivala zaščitna četa, v hiši pa so bila prenočišča za člane poveljstva mesta.



Pri Jožetu Longarju (Kozarju)

V hiši je bilo sodišče, na podu pa zapori. Ob lepem vremenu je sodišče uradovalo kar na dvorišču, kamor so prinesli mize in klopi.



Hotkova hiša

Maja 1944 je bil v Hotkovi hiši na trgu nekaj časa nastanjen rajonski odbor.



Žužemberk, trg

Sovražna letala so v prvih mesecih leta 1944 dvakrat napadla Žužemberk. 24. februarja ga je bombardiralo troje nemških letal, 10. marca pa štiri nemška letala. Bombe so hudo prizadela gospodarska poslopja na desnem bregu Krke. Na trgu je bila porušena Pasarjeva hiša. Tri težke bombe, ki so padle na trgu, so izkopale globoke jame.



Del Žužemberka, ki ga ni več

Spomladi so Nemci začeli izvajati novo veliko ofenzivo, ki jo označujemo kot sedmo sovražno ofenzivo proti NOVJ. Sovražnik je naperil svoj ofenzivni sunek proti območju VII. korpusa. Nemci so kot svojo udarno silo uporabili predvsem na novo izurjene in sveže enote slovenskih domobrancev, ki so 20. aprila 1944 na ljubljanskem stadionu svečano zaprisegli in obljubili zvestobo Adolfu Hitlerju in nacistični Nemčiji.



Goli vrh

23. aprila so velike sovražne sile ob podpori tankov, oklepnih vozil in artilerije prodrle v dolino reke Krke in

brez bojev zasedle Žužemberk. V njem so vzpostavili garnizijo in jo prek postojank na Dobravi in Dobrničem povezali s Trebnjem. Vse zasedene postojanke so začeli hitro in dobro utrjevati. Tako so se ugnzdili globoko v osvobojeno ozemlje Dolenjske. V Žužemberku je sovražnik zavzel položaje pri farni cerkvi na Golem hribu pri Cvibljju (tam je sedaj spomenik NOB).

VII. korpus je po sovražnikovem sunku takoj pregrupiral svoje sile in 30. aprila s XV. divizijo udaril v sredo sovražnega razporeda na postojanki Dobrava in Dobrnič ob cesti Žužemberk–Trebnje. Z likvidacijo teh vmesnih postojank je bilo partizanom omogočeno, da so obkolili Žužemberk.



Zafara, v ozadju župnišče in cerkev

V Žužemberku je imel sovražnik izredno ugodne položaje pri farni cerkvi. Sovražna posadka je štela 600 domobrancev in 150 Nemcev, dobro se je utrdila s celim sistemom bunkerjev, strelskih jarkov in žičnih ovir. Imeli so tudi tanke in artilerijo. Ponoči s 1. na 2. maj so postojanko napadli partizani. Cankarjeva brigada je s svojimi štirimi bataljoni izvedla ožjo blokado postojanke in tako varovala hrbet IV. brigadi, ki je izvršila napad.



Trebča vas

I. bataljon je napadel iz smeri Prapreče, II. bataljon iz smeri Trebča vas, III. bataljon iz smeri Rebri in IV. bataljon

iz smeri Zafara. Napadati so začeli 1. maja ob 22. uri, potem ko je artilerija XV. in XVIII. divizije temeljito opravila svoj posel. S pritiskom partizanskih enot je postajal položaj sovražnika od ure do ure nevzdržen.

Močne kolone sovražnika so začele prodirati iz Velikih Lašč in so bile zavrnjene. Sovražnik, ki je prodiral iz Grosuplja, se je moral vrniti na izhodiščne položaje. Iz Novega mesta in Trebnjega je sovražnik prodiral s štirimi kolonami. Kolona, ki je prodirala iz Soteske, je bila popolnoma razbita. Poškodovana sta bila tudi dva tanka.

V noči s 3. na 4. maj so enote Ljubljanske brigade neopazno prešle Krko in potihoma priplezale do prvih sovražnikovih linij. Ob eni uri zjutraj so v silovitem napadu – jurišu navalile na utrjene sovražnikove položaje. Boj za postojanko je bil izredno ogorčen. Položaji med spopadom na Cvibljju pri farni cerkvi so prehajali iz rok v roke.

V spopad je na sovražni strani posegla tudi artilerija. Dvanajst letal je bombardiralo in mitraljiralo partizanske položaje. Pri tem so hudo prizadeli vas Reber, ki je bila skoraj v celoti porušena, precej škode pa je utrpela tudi vas Zafara. Sovražnik je z vseh strani poskušal priti obleganim na pomoč, toda vse zaščitne enote so se ogorčeno borile proti tem kolonom. Edino motorizirani koloni iz Novega mesta je s podporo tankov uspelo prodreti prek Ajdovca do Žužemberka in okrepiti garnizijo.



Spomenik partizanskih topničarjev

Partizanska artilerija je z natančnimi zadetki rušila sovražnikove utrdbe. Po štiridnevnih borbah, 4. maja, so naše enote zasedle Žužemberk. Del posadke je bil uničen, drugemu delu pa se je posrečilo uiti pod zaščito tankov proti Novemu mestu. Z zavzetjem Žužemberka je bilo spet osvobojeno ozemlje med Krko in Savo.



Dolina Krke od Žužemberka proti Dvoru

Po padcu Žužemberka je sovražnik ponovno poskušal zagospodariti nad izgubljenim ozemljem. Žužemberk in njegovo območje ter vsa dolina Krke od Soteske navzgor sta bila celo leto 1944 cilj pogostih domobransko-nemških vdorov. Tako so se 6. maja ob 15. uri pojavili v Žužemberku domobranci, a so se v nočnih urah na nedeljo umaknili. 8. maja so partizani zažgali oba zvonika pri farni cerkvi, da so sovražniku preprečili ponovno ureditev mitraljeških gnezd.



Globokarjeva hiša

9. maja so partizani porušili vse bunkerje in obzidje okoli cerkve in prosvetnega doma.
24. junija je prišla v Žužemberk Cankarjeva brigada, ki se je ustavila le za kratek čas.
7. julija je kraj zapustila XVIII. divizija, ki se je na desnem bregu Krke nahajala od 11. maja 1944.
Domobranci so 13. julija ponovili vdor v Žužemberk, a so se naslednji dan umaknili.
17. julija so se ponovno pojavili pri farni cerkvi in se takoj umaknili.
31. julija se je rajonski odbor naselil v Globokarjevi hiši pri mostu.



Stavča vas

3. avgusta so domobranci ob 10. uri iznenada napadli partizane, ki so po treh urah boja sovražnika pregnali. Zaradi vse večjega sovražnikovega pritiska sta se 5. avgusta štab XV. divizije in rajonski odbor OF umaknila na desni breg Krke, prvi v Budganjo vas, drugi pa v Stavčo vas.



Sadinja vas

7. avgusta so se ob 9. uri dopoldne spet pojavili v Žužemberku domobranci in prodirali proti Šmihelu, da bi izsledili štab divizije. Po brezupnem pohodu so se umaknili. Ponovno so se pritihotapili 27. avgusta ob 5. uri zjutraj ter iz Žužemberka odšli proti Sadinji vasi. Aretirali so skojevko Maro Gliha. Pri Sadinji vasi so se zapletli v borbo s partizani. Glihova je izrabila priložnost in jim ušla.



Žužemberk - desni breg

Domobranci so ponovno vdrli v Žužemberk 29. avgusta ob 7. uri. V Lavričevi usnjarni so nakradli usnje in se umaknili.

7. septembra je prišla v Žužemberk na desni breg Krke Cankarjeva brigada, ki je drugi dan odšla. Istega dne je Palčar iz Šmihela pri Žužemberku pripeljal ameriške pilote, ki so se morali spustiti pri Stični iz strmoglavljenega letala. Odšli so proti Beli krajini.



Žužemberk – desni breg

29. septembra so spet prišli domobranci, da bi oplenili usnjarno, a je bila ta že prazna. 8. oktobra so se ponovno pojavili pri farni cerkvi, a so po nekaj urah odšli.

18. oktobra je prišel v Žužemberk del Cankarjeve brigade in se nastanil na desnem bregu Krke.

20. oktobra so v usnjarno ponovno prišli domobranci, a so spet odšli praznih rok.

Cankarjeva brigada je 6. novembra zapustila Žužemberk.

Vse domobranske vdore v Žužemberk in njegovo neposredno okolico so spremljali manjši ali večji boji s partizanskimi enotami.



Stavča vas

1. decembra je bil v Stavči vasi pri Žužemberku ustanovljen jurišni bataljon XV. divizije. Štel je 81 mladih partizanov, ki so bili pripravljani na vse. Nobeden ni imel več kot 25 let. Najmlajši borec v bataljonu je bil star komaj 13 let. Bataljon je bil dobro oborožen. Imeli so 12 strojnic tipa »bren«, vsak borec pa je imel svojo brzostrelko in bombe.

Borci bataljona so tudi prisegli. Prisega se je glasila: »Jaz, borec jurišnega bataljona XV. divizije, prisegam pred slovenskim narodom, da se bom častno boril za osvoboditev domovine. Če se sramotno izneverim tej prisegi, naj me zadene pravična kazen in naj padem pod streli svojih tovarišev.«

V hudih bojih je večina žrtvovala svoje življenje za zmago.

Viri:

Srečko Kodre, Vstaja v mojem kraju 1944.

Slavko Hotko, Krajevna kronika NOB.

Janko Jarc, Partizanski Rog.

Naša obramba, leto 1, št. 10, Novljan, Drugi napad na Žužemberk.

Tina Zupančič, Frata.

Rudi Pušenjak, Spomini proletarca.

Hinko Bratoš - Oki, Dnevnik partizana.

Zbornik dokumentov in podatkov o NOV jugoslovanskih narodov. Del VI.

Občani: Franci Lavrič, Rezka Šušteršič, Jože Gliha, Jože Longar, Antonija Travnika, Fani Baša.